

відповідають інтересам конкретного соціального суб'єкта й забезпечують йому можливість професійного успіху.

Інноваційній поведінці властиві такі характеристики: цілеспрямованість, уміння прогнозувати і передбачати результати своєї діяльності, орієнтування на подолання проблем, що виникають, аналіз їх причин та пошук адекватних способів їх подолання; гнучкість у сполученні з адекватною реакцією на змінення, здібність оперативно переглядати наявні моделі поведінки; готовність брати на себе різні соціальні ролі й поводити себе згідно з ними; наполегливість, здібність докладати зусилля для досягнення успіху, а не уникати невдачі; уміння концентруватися на позитивному результаті.

Освітній системі потрібний висококомпетентний менеджер. Висвітлено особистісні якості менеджера закладу середньої освіти. Отже, у статті проаналізовано шляхи формування професійних якостей майбутнього менеджера закладу середньої освіти, визначено особливості його діяльності, форми взаємодії з учителями, створення для них комфортної атмосфери для роботи, розкрито вплив інноваційної поведінки менеджера на студентів та учнів.

Ключові слова: інновація, інноваційна поведінка, менеджер, інноваційна культура, інноваційна діяльність, мотивація, заклад загальної середньої освіти.

РЕЗЮМЕ

Козлов Дмитрий. Инновационное поведения будущего менеджера как фактор эффективного управления персоналом в учреждении среднего образования.

Статья посвящена анализу структуры инновационного поведения будущего менеджера среднего общеобразовательного учреждения; определены факторы, влияющие на инновационную восприимчивость и инновационное поведение. Выделены подходы к изучению инновационного поведения персонала. Подчеркивается, что на инновационную деятельность учителей влияет развитие инновационного поведения и культуры менеджера.

Инновации в образовании определяются инновационной деятельностью преподавателей, их отношением к инновациям, их готовностью и способностью создавать новые образовательные продукты и образовательные технологии; это также характеризуется как инновационное поведение.

Ключевые слова: инновация, инновационное поведение, менеджер, инновационная культура, инновационная деятельность, мотивация, среднее общеобразовательное учебное заведение.

УДК 378.091.212:364 -787.522:81

Ольга Кривonos

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-8076-3259

DOI 10.24139/2312-5993/2019.09/185-195

ПРОБЛЕМИ ДИДАКТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Метою статті є аналіз наукових джерел та власних досліджень щодо проблем дидактичної адаптації студентів педагогічного університету. Такими проблемами виявилися: відмінність між шкільною та вузівською формами та методами організації навчального процесу, виховної та наукової роботи;

недостатньо сформовані в загальноосвітній школі загально-навчальні вміння, тобто вміння вчитися (шукати необхідну інформацію, аргументувати її, виділяти головне, робити висновки, аргументувати власну думку тощо); недостатньо сформовані вміння самостійно працювати, готуватися до семінарських та практичних занять; великий обсяг навчального матеріалу; складності наукової мови при роботі з науковою літературою; велике навчальне навантаження.

Ключові слова: адаптація, дидактична адаптація, психологічна адаптація, проблеми дидактичної адаптації, організація навчального процесу, студенти педагогічного університету.

Постановка проблеми. В умовах реформування загальної середньої освіти відповідно до Закону України «Про освіту» та Концепції нової української школи змінилися мета освіти, її зміст, структура, освітнє середовище, педагогіка партнерства тощо.

Реформа має за мету зупинити падіння якості та доступності освіти, орієнтувати її зміст на компетентності, «перенавчити» вчителів, змінити структуру школи, забезпечити ці перетворення ресурсами. При цьому – зберегти все найкраще, що є в українській школі (*Концепція «Нова українська школа»*, 2016).

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору (*Закон «Про освіту»*, 2017).

Таку мету може реалізувати тільки інноваційний учитель, підготовлений на рівні професійних компетентностей, умотивований, здатний змінюватися й навчатися протягом усього життя.

Для підготовки такого вчителя необхідно створити відповідні умови. Однією з таких умов є успішна адаптація, зокрема, дидактична, до навчання в педагогічному закладі вищої освіти.

Нами здійснюється дослідження проблем дидактичної адаптації студентів з метою пошуку шляхів підвищення ефективності адаптації студентів молодших курсів педагогічного університету, що є запорукою успішного навчання майбутніх педагогів.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що в сучасній науці накопичено вже чималий обсяг доробок, які присвячені дослідженню проблеми адаптації людини в різних сферах її життєдіяльності, у тому числі і в освітньо-педагогічній сфері. Дослідження адаптивності особистості розповсюджується на міждисциплі-

нарний науковий простір, про що свідчить увага до означеного феномену з боку філософії, психології, соціології, історії, педагогіки, психотерапії та ін.

У науковій педагогічній та психологічній літературі представлені фундаментальні праці з питань адаптації, зокрема й до умов навчання в закладах вищої освіти. Н. Андреевою, О. Плотниковою та іншими визначено теоретичні основи процесу адаптації особистості, виявлено його характеристики, встановлено залежність між процесами адаптації й розвитком особистості.

Залишається багато нез'ясованого в питанні адаптації студентів-першокурсників вишу до нових умов навчання, хоча йому присвячена ціла низка досліджень (М. Левченко, О. Мороз, В. Семиченко та ін.). Учені наголошують на важливості дослідження даної проблеми, підкреслюючи при цьому, що соціальну адаптацію неможливо виключити ані з процесів соціалізації і виховання, ані з життя взагалі, оскільки це «багатофакторний та багатовимірний процес входження особистості в нове соціальне оточення з метою спільної діяльності в напрямі прогресивної зміни як особистості, так і середовища» (Мороз, 2006).

Праці В. Дугінця, І. Кряжевої, Г. Насирової, Л. Шубіної присвячені дослідженню особливостей професійно-педагогічної адаптації студентів. Л. Бенедиктовою розглядаються проблеми взаємозв'язку адаптації особистості студента до закладу вищої освіти та педагогічної діяльності в школі. Сама ж проблема адаптації першокурсника до вишу досліджується в кількох напрямках.

Перший напрям: дослідження наступності між шкільним і вишівським навчанням та готовності абітурієнтів до навчання у виші (К. Делікатний, Т. Левченко, О. Мороз та ін.).

Другий напрям: аналіз психологічних і соціально-психологічних аспектів адаптації першокурсників (Д. Ельзин, Є. Савонько, В. Семиченко).

Третій напрям: дослідження труднощів адаптаційного періоду й управління адаптаційним перебігом першокурсників (Д. Андреева, С. Селіверстов, О. Суїменко та ін.).

Четвертий напрям: аналіз особливостей навчально-виховного процесу на першому курсі і дослідження дидактичної адаптації першокурсників (С. Гура, К. Делікатний, О. Мороз, В. Семиченко та ін.).

Проте, пошук ефективних шляхів адаптації студентів молодших курсів до навчання в педагогічному закладі вищої освіти на основі виявлених проблем дидактичної адаптації в науковій літературі представлено недостатньо.

Метою статті є аналіз наукових джерел та власні дослідження проблем дидактичної адаптації студентів педагогічного закладу вищої освіти для пошуку ефективних шляхів її здійснення.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження було використано загальнонаукові методи: аналіз і синтез наукової філософської, психологічної, педагогічної літератури, що висвітлює різні

підходи до визначення поняття «адаптація», «дидактична адаптація», шляхи її здійснення, а також сучасних законодавчих нормативних документів, що визначають законодавчу базу предмету дослідження, емпіричні методи – наукове спостереження, анкетування студентів молодших курсів педагогічного закладу вищої освіти щодо рівня їх дидактичної адаптації і проблем, які її гальмують.

Виклад основного матеріалу. Більшість науковців визначають поняття «адаптація» (у різних її видах: біологічному, психологічному, професійному, соціальному) як природну властивість людини, що має багатофункціональний характер. По-перше, вона є потрібною умовою і водночас засобом оптимізації взаємодії людини з природою та соціальним середовищем. По-друге, адаптація сприяє розвитку людини та вдосконаленню навколишнього середовища. По-третє, через адаптацію формується соціальна сутність людини. По-четверте, адаптація є необхідною в разі оволодіння людиною будь-якою з існуючих видів діяльності. У сукупності все це дає змогу бачити в адаптації одну з основоположних, сутнісних ознак людини, розглядати адаптацію як основну умову та механізм людської життєдіяльності.

У дослідженні нас цікавить сутність дидактичної адаптації студентів першого курсу до навчання в педагогічному закладі вищої освіти.

Протягом перших місяців, а то й усього першого курсу, частково другого, студенти проходять через складні і різноманітні процеси адаптації до умов вишівського навчання і всього того, що з ним пов'язане. Ці життєві зміни стосуються не лише сфери навчальної діяльності, а й призводять до суттєвих зрушень в особистісній сфері вчорашнього старшокласника (розвиток самосвідомості, трансформація ціннісно-орієнтаційної сфери, спрямованість тощо) (Романенко, 2001, с. 12).

Дидактична адаптація студента має складну структуру, вона детермінована як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, через це потребує системного підходу до її вивчення.

У системі професійної підготовки майбутнього педагога важливе місце посідає етап адаптації першокурсника до умов вишу. На цьому етапі відбувається організаційне, змістове, творче пристосування студентів-першокурсників до вимог професії вчителя, до нових форм і методів навчальної роботи у вищій школі. Розглянута адаптація, на думку О. Мороза, має три форми: 1) адаптацію формальну, що стосується пізнавально-інформаційного пристосування студентів до нового оточення, до структури вищої школи, до змісту навчання в ній, її вимог і своїх обов'язків; 2) суспільну адаптацію, тобто процес внутрішньої інтеграції груп студентів-першокурсників і інтеграція цих груп зі студентським оточенням в цілому; 3) дидактичну адаптацію, що стосується підготовки студентів до нових форм і методів навчальної роботи у вищій школі (Мороз, 2001, с. 67).

Саме дидактична адаптація студентів до умов навчання у виші розглядається багатьма дослідниками як одна з найважливіших проблем педагогіки вищої школи. Проблемі дидактичної адаптації студентів до умов навчання у закладах вищої освіти присвячені дослідження В. Лагерєва, Е. Мазілкіної, С. Хаїрова, у педагогічних вишах – О. Мороза та ін.

Вважаємо, що найбільш суттєвими характеристиками дидактичної адаптації студентів є такі:

Перший блок – *загальний*, який об'єднує специфічні особливості навчання студентів у закладі вищої освіти. Як відзначається в літературі, основними особливостями є: зміст навчання належить до спеціальних фахових чи наукових галузей і зафіксований у затверджених навчальних програмах; єдність навчання й виховання, теорії і практики, навчання і науково-дослідницької роботи є основними принципами вищої освіти; виховний та навчальний процес здійснюється висококваліфікованими фахівцями в галузі науки чи виробництва; спеціальними формами засвоєння знань є лекції, семінари, домашні завдання, практика, самостійне навчання, науково-виробнича діяльність, консультації тощо; навчання у виші вимагає набагато вищого ступеня самостійності й відповідальності, ніж у школі; нагромадження знань відбувається в основному в індивідуальному порядку. Водночас, важливе значення мають колективні форми роботи (семінари, гуртки тощо) (Лукашевич, 1998, с. 25-26).

Другий блок – *методологічний*, який наголошує, що специфіка процесу адаптації студентів молодших курсів у вишах визначається, головним чином, характером їх діяльності. Навчання у виші суттєво відрізняється від шкільного в плані методики навчання і всієї організації педагогічного процесу. Для вишу характерним є значне збільшення обсягу самостійної аудиторної і позааудиторної навчальної роботи і обов'язкової системи знань, яка має бути опанована шляхом самоосвіти. Все це для багатьох першокурсників має характер дидактичної новизни й може породжувати суперечливості між раніше сформованою дидактичною моделлю засвоєння знань і вимогами вищої школи.

Роль новизни дидактичної обстановки у виші у пристосуванні студента до його умов відображено в дослідженнях К. Делікатного, Д. Елькіна, Л. Мардахаєва та ін.

У цілому, дидактична адаптація передбачає пристосування студентів до нових форм і методів навчання у виші, системи контролю й педагогічних вимог.

Школа і виш мають свою специфіку роботи. У школі процес навчання – це засвоєння навчального матеріалу, дозованого на кожний урок, на певне домашнє завдання; у виші навчальний процес значно більш орієнтований на самостійне, творче засвоєння програмового матеріалу, який дозований на значно більші частини. У середній школі – щоденний контроль, перевірка

засвоєння кожної теми, розділу; у виші процес перевірки засвоєного матеріалу значно віддалений від часу його повідомлення, орієнтація переважно на самоконтроль, самоперевірку і самооцінку.

Поряд із факультативними заняттями, позакласною й позашкільною навчальною роботою в школі основною формою організації навчання був і залишається урок. У виші основною формою організації навчання є лекція, лабораторні, практичні і семінарські заняття, які відрізняються від шкільних як за дидактичною метою, так і методикою їх проведення, а значить, – і різною організацією пізнавальної діяльності учнів і студентів.

Дидактична адаптація пов'язана саме з подоланням труднощів переходу від класно-урочної (шкільної) до лекційно-семінарської (вузівської) системи навчання. Під виразом «готовність до навчання у виші» розуміється, насамперед, «підготовка випускника до самостійної навчальної праці, питома вага якої різко збільшується порівняно з середньою школою» (Мороз 2001, с. 106).

Зважаючи на труднощі першокурсників, пов'язані з фактором новизни і складності предметів, що вивчаються, О. Суїменко розрізняє такий своєрідний вид адаптації як «інтелектуальна» адаптація, коли студент має виробити в собі нові принципи, новий стиль пізнавально-репродукційного мислення (Суїменко, 2004, с. 225). Вбачається, що саме цей тип адаптації найбільш тривалий і складний акт входження студентів у систему їх нових соціальних ролей.

Під час дослідження дидактичної адаптації першокурсника слід зважати на те, що «адаптація є взаємодією двох взаємно адаптивних структурно-складних систем – особистості і соціального середовища» (Мороз, 2006, с. 60). У навчально-виховному процесі таким соціальним середовищем є реальне поле функціонування дидактичної взаємодії викладача і студента, яка опосередковується змістом навчальної дисципліни і методичною технологією його засвоєння майбутнім спеціалістом. Через це дидактичну адаптацію студента-першокурсника слід, на наш погляд, розглядати у взаємозв'язку з дидактичною адаптацією викладача, тобто його врахування як міри адаптованості студента до нових умов, так і рівня його підготовленості і здатності до навчання у ЗВО (Кривонос, 2017, с. 75).

На думку багатьох авторів, специфіка адаптації до навчання в закладі вищої освіти виникає на тлі неспівпадіння дидактичної ситуації в середній школі та закладі вищої освіти і тому, насамперед, слід визначити основні моменти такого неспівпадіння.

Організація навчання закладі вищої освіти має суттєві відмінності від навчального процесу у школі, його методів та засобів. Головними труднощами дидактичної адаптації є зростання обсягу та складності навчального матеріалу, збільшення питомої ваги самостійної роботи, а також невміння працювати самостійно, планувати та розподіляти свій час

тощо. Від першокурсника вимагається перехід до нового режиму, який потребує високої відданості та самоорганізації на тлі значного обмеження контрольних та стимулювальних зовнішніх чинників і значного збільшення об'єму самостійної навчальної роботи.

Між діяльністю учнів в умовах закладу вищої освіти та школи існують значні кількісні та якісні відмінності. Л. Бенедиктова вказує на збільшення інтенсивності розумової роботи, великий обсяг засвоюваних знань, динамічність змін у розкладі занять. Кількісні відмінності, що виникають, не обмежені тільки різкими змінами кола дисциплін, що вивчаються, але й характеризуються появою профілюючих предметів, з якими студент пов'язує свою особисту перспективу (Кремень, 2004).

Виникнення дидактичних труднощів пов'язують, насамперед, із відмінністю між шкільною та вишівською формами й методами організації навчального процесу, виховної та наукової роботи. Новизна в ситуації навчання та пов'язані з нею труднощі створюють своєрідний дидактичний бар'єр, який треба подолати (Семіченко, 2001).

Одна з важливих причин неефективної адаптації студентів – це недостатньо сформовані в загальноосвітній школі загально-навчальні вміння, тобто вміння вчитися (шукати необхідну інформацію, аргументувати її, виділяти головне, робити висновки, аргументувати власну думку тощо).

З метою виявлення рівня ефективності дидактичної адаптації студентів молодших курсів нами здійснено аналіз результатів їх навчання. Це дало змогу, з одного боку, виявити рівень знань, умінь і навичок як окремих студентів, так і тієї чи іншої академічної групи. З іншого, – установити характерні прогалини в їх підготовці і типові помилки, які допускаються ними, що дає змогу прогнозувати можливі труднощі, з якими зустрічаються студенти молодших курсів протягом періоду адаптації до умов вишівського навчання.

У з'ясуванні стану готовності студентів до навчання у виші, ми керувалися думкою Л. Виготського про те, що готовність до навчання формується в ході самого навчання. Це означає, що не дивлячись на те, що передумови до вишівського навчання формуються ще в школі, про справжню готовність можна говорити лише після набуття першокурсником певного досвіду навчання у ЗВО. Залежно від темпів адаптаційного перебігу, як правило, готовність першокурсників до вишівського навчання формується до кінця першого семестру 1-го курсу навчання в деяких студентів, а остаточно – на другому курсі.

Аналізуючи готовність студентів до навчання і трудової діяльності, у дослідженні ми також керувалися думкою М. Левченко, який зазначає, що дане поняття містить у собі дві взаємопов'язані суттєві сторони – психологічну готовність та загальну навчальну підготовленість.

Навчальна підготовленість же, у свою чергу, передбачає: глибоке знання наук, певний рівень розвитку; підготовленість у певній сфері знань; обізнаність у професійній діяльності, знання вимог спеціальності до особистих якостей і здібностей; уміння вчитися; морально-психологічну підготовленість.

Ми також виходили з того, що готовність до навчання в педагогічному виші включає в себе такі компоненти: а) психологічну готовність (потребу в подальшій педагогічній діяльності, внутрішнє прийняття особливостей і вимог вищої школи, усвідомлення відповідності своїх особистих якостей і рівня шкільної підготовки до вимог обраної професії і особливостей спеціальності, усвідомлення власних прагнень для опанування даною спеціальністю, морально-психологічну готовність до праці вчителя); б) теоретичну готовність (наявність необхідних знань з основ наук у цілому, зокрема, усвідомлення особливостей обраної професії і спеціальності та специфіки навчання у ЗВО, вимог до нього); в) практичну готовність до навчання у ЗВО (уміння планувати й організовувати власну навчальну діяльність, володіння навичками самостійної роботи, здатність застосовувати набуті в школі знання, уміння і навички для розв'язання практичних завдань, які постають в процесі навчальній діяльності у вузі, здатність до подолання можливих труднощів).

В експериментальному дослідженні рівня дидактичної адаптації студентів ми виходили з припущення, що дезадаптація певного числа студентів до навчання у закладі вищої освіти пов'язана з недостатньою сформованістю в першокурсників загальнонавчальних умінь, які є, у свою чергу, однією з головних умов успішної дидактичної адаптації студентів.

На основі зазначених теоретичних положень, з метою виявлення стану труднощів дидактичної адаптації студентів, нами було проведено анкетування 75 студентів.

Анкета включала запитання, що дають можливість виявити відношення студентів до майбутньої професії і до навчання, причини труднощів їх адаптації до навчання в педагогічному університеті, зокрема, у самостійній роботі з джерелами інформації, у підготовці до лекцій, практичних і семінарських занять, у спілкуванні зі студентами і викладачами тощо.

Результати дослідження виявили, що найбільші труднощі у студентів викликають підготовка до семінарських та практичних занять (70 %). На другому місці труднощі пов'язані з великим обсягом навчального матеріалу (65 %), на третьому місці труднощі пов'язані з опрацюванням наукової літератури, складності наукової мови (60 %), та труднощі в збільшенні навчального навантаження (50 %). На останніх місцях такі показники, як особливості організації навчання в закладі вищої освіти (10 %).

Близько 20 % студентів відмітили, що в них відсутні труднощі адаптації.

Таким чином, дані наукових досліджень, власні спостереження і результати анкетування студентів засвідчують необхідність створення необхідних умов для успішної адаптації студентів молодших курсів до навчання в закладі вищої освіти, а також взаємодії із загальноосвітньою школою для підготовки школярів до навчання у вищій школі.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, на основі аналізу наукових джерел і власних досліджень виявлено основні проблеми дидактичної адаптації студентів молодших курсів до навчання в педагогічному закладі вищої освіти. До таких труднощів належать: 1) відмінність між шкільною та вишівською формами та методами організації навчального процесу, виховної та наукової роботи; 2) недостатньо сформовані в загальноосвітній школі загально-навчальні вміння, тобто вміння вчитися (шукати необхідну інформацію, аргументувати її, виділяти головне, робити висновки, аргументувати власну думку тощо); 3) недостатньо сформовані вміння самостійно працювати, готуватись до семінарських та практичних занять; 4) великий обсяг навчального матеріалу; 5) складності наукової мови при роботі з науковою літературою; 6) велике навчальне навантаження.

Перспективним може стати дослідження ефективних шляхів подолання труднощів адаптації студентів молодших курсів.

ЛІТЕРАТУРА

- Закон України «Про освіту» (2017). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Law of Ukraine "On Education" (2017). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>).
- Концепція «Нова українська школа» (2016). Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (New Ukrainian School Concept (2016). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>).
- Кривонос, О. Б. (2017). Організація соціально-педагогічної адаптації студентів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (71), 69-79 (Kryvonos, O. B. (2017). Organization of social and pedagogical adaptation of students. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 7 (71), 69-79).
- Лукашевич, М. П. (1998). *Соціалізація, виховні механізми і технології*. К.: Знання-Прес (Lukashevych, M. P. (1998). *Socialization, educational mechanisms and technologies*. K.: Knowledge-Press).
- Мороз, О. Г., Падалка, О. С., Юрченко, В. І. (2006). *Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки*. К.: НПУ (Moroz, O. H., Padalka, O. S., Yurchenko, V. I. (2006). *Teacher of higher school: psychological and pedagogical bases of preparation*. K.: NPS).
- Навчальний процес у вищій педагогічній школі* (2001). К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова (Educational process in higher pedagogical school (2001). K.: NPU named after M. P. Dragomanov).
- Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу* (2004). Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка (Basic principles of higher education

development in Ukraine in the context of the Bologna process (2004). Ternopil: TSPU named after V. Hnatiuk).

Романченко, В. Ф., Клименко, З. Г., Егоров, В. И. (2001). *Модель социально-педагогической адаптации обучающихся в учреждении начального профессионального образования*. М.: ИЦ «АПО» (Romanchenko, V. F., Klimenko, Z. H., Yehorov, V. I. (2001). *Model of social and pedagogical adaptation of students in the institution of initial vocational education*. М.: APO Research Center).

Семіченко, В., Галус, О., Зданевич, Л. (2001). *Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу*. Хмельницький: ХГПІ (Semichenko, V., Halus, O., Zdanevych, L. (2001). *Theoretical and methodological foundations of professional self-education of university students*. Khmelnytskyi: KhSPI).

Суименко, Е. И., Єфременко, Т. О. (2004). *Номо economicus современной Украины. Поведенческий аспект*. К.: Ин-тут социологии (Suimenko, Ye. I., Yefremenko, T. O. (2004). *Nomo economicus of modern Ukraine. The behavioral aspect*. К.: In-t of sociology).

РЕЗЮМЕ

Кривонос Ольга. Проблемы дидактической адаптации студентов педагогического университета.

Целью статьи является анализ научных источников и собственных исследований, касающихся проблем дидактической адаптации студентов педагогического университета. Такими проблемами обнаружались следующие: отличие между школьными и вузовскими формами и методами организации учебного процесса, воспитательной и научной работой; недостаточно сформированные в общеобразовательной школе общие учебные умения (найти нужную информацию, аргументировать ее, выделить главную мысль, сделать выводы и т.д.); недостаточно сформированные умения самостоятельно работать, готовиться к семинарским и практическим занятиям; большое количество учебного материала; сложности научного языка во время работы с научной литературой; большая учебная нагрузка.

Ключевые слова: адаптация, дидактическая адаптация, психологическая адаптация, проблемы дидактической адаптации, организация учебного процесса, студенты педагогического университета.

SUMMARY

Kryvonos Olha. Problems of didactic adaptation of pedagogical university students.

The aim of the article is to analyze scientific sources and own research on the problems of didactic adaptation of pedagogical university students.

Didactic adaptation is defined as students' adaptation to new forms and methods of study in higher education institutions, control and pedagogical requirements. It is considered by many researchers as one of the most important problems of higher education pedagogy.

When studying didactic adaptation of a freshman, it should be borne in mind that adaptation is an interaction of two mutually adaptive structurally complex systems – personality and social environment. It consists of two interrelated essential aspects – psychological readiness (the need for further pedagogical activity) and general educational readiness (having the necessary knowledge of the basic sciences in general).

Didactic adaptation includes two blocks: general (specific features of students' education in higher school); methodological (teaching methodology and whole organization of the pedagogical process).

The problems of didactic adaptation of the students of the junior courses of the Pedagogical University were: difference between school and university forms and methods of

organization of the educational process, educational and scientific work; insufficiently formed in the secondary school general educational skills, i.e. ability to learn (to seek necessary information, to argue it, to highlight the main things, to draw conclusions, to reason their own opinion, etc.); insufficiently formed skills to work independently, to prepare for seminars and practical classes; large amount of educational material; complexity of scientific language when working with scientific literature; large workload.

Key words: *adaptation, didactic adaptation, psychological adaptation, problems of didactic adaptation, organization of educational process, students of the pedagogical university.*

УДК 37.016:364.78-057.86

Олена Купенко

Сумський державний університет

ORCID ID 0000-0001-9131-5179

DOI 10.24139/2312-5993/2019.09/195-205

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВНІ ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Проаналізовано стан організації розвитку проєктної компетентності майбутніх бакалаврів соціальної роботи. Використано системний підхід, здійснено аналіз нормативних документів. Критеріями ефективності перспективних засобів розвитку проєктної компетентності визначено: факт реалізації студентами їх авторських проєктів; час роботи. Обґрунтовано доцільність інваріантних різнорівневих експрес-модулів. З точки зору першого критерію обґрунтовано набір засобів: наставництва; самоуправління діяльністю; спільної роботи малих студентських груп; дуальної освіти. Приведення засобів у відповідність до другого критерію є перспективою подальшого дослідження.

Ключові слова: *проєктна компетентність, соціальна робота, стандарти вищої освіти, освітні програми, робочі програми, критерій ефективності, засоби, різнорівневий експрес-модуль.*

Постановка проблеми. У першій чверті ХХІ ст. в Україні відбуваються масштабні трансформації в соціальній сфері, а саме: реформа децентралізації, реформа деінституціалізації, упровадження нового Закону України «Про соціальні послуги», упровадження інклюзивної освіти, реформа пенітенціарної системи. Відповідним чином актуалізуються дослідження, присвячені модернізації цілей, змісту, форм і методів підготовки фахівців соціальної роботи.

Зростаюча складність соціальних систем визначає нові вимоги до кваліфікації фахівців соціальної роботи, зокрема щодо їх здатності оперативно реагувати на швидкі соціальні трансформації, діяти цілеспрямовано й обґрунтовано. Однією з умов організації такої діяльності є проєктна компетентність соціальних працівників.

Актуальним є аналіз стану розвитку проєктної компетентності майбутніх соціальних працівників і пошук перспективних засобів для забезпечення ефективності цього процесу.